

Шмакова Тетяна,

Національний університет «Острозька академія»

ТЕМАТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ АВТОРСЬКИХ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ В.В.НАБОКОВА НА ОСНОВІ РОМАНУ «ЛОЛІТА»

У статті розкривається природа okazioнальних одиниць, розглянуто підходи до їх аналізу та трактування. Подано тематичну класифікацію авторських okazioналізмів на матеріалі роману В.В.Набокова «Лоліта».

Ключові слова: okazioналізми, новотвори, класифікація.

В статье раскрывается природа okazioнальных единиц, рассмотрено подходы к их анализу и определению. Подано тематическую классификацию авторских okazioнализмов на материале романа В.В.Набокова «Лолита».

Ключевые слова: okazioнализмы, новообразования, классификация.

The article demonstrates nature of the nonce words. Definitions and analysis approaches were determined. Thematic classification of the nonce words based on the material of «Lolita» by Nabokov was presented.

Key words: nonce words, new formations, classification.

У мовознавстві слово прийнято вважати історично закріпленим знаком певного фрагмента дійсності. Оказіональні слова ж перебувають на периферії словникового складу будь-якої мови, а тому за ними не закріплений жоден з фрагментів мови. Проте, незважаючи на це, okazіоналізми як похідні одиниці здатні особливим чином відображати уявлення про світобачення та світосприйняття народу [1, с. 388]. В останні десятиліття різноплановий підхід до аналізу okazіональних слів викликає великий інтерес у фахівців. Передусім, це зумовлено тим, що повне вивчення мови, в тому числі й лексики, передбачає вивчення її не тільки в системі, а й у реалізації, в мовленні [2, с. 13].

Щодо природи okazіонального слова серед дослідників немає одностайності у поглядах. Про це свідчить як різнопланове трактування цього поняття, так і різнобій у термінології. Існує понад тридцять позначень лексичних новотворів. Детальний їх перелік подає В. Лопатін, наприклад: «індивідуальні слова»; «авторські», або «індивідуально-авторські неологізми»; «стилістичні», або «індивідуально-стилістичні неологізми»; «неологізми контексту», «одноразові неологізми», «літературні неологізми» [3, с. 64].

О. Ликов пропонує наступне визначення okazіоналізму: «Okazіональне слово – це мовленнєва експресивна одиниця, наділена властивостями невідтворюваності (утворюваності), ненормативності, номінативної факультативності та словотвірної похідності» [4, с. 36]. В. Лопатін [3], Н. Фельдман [5], В. Виноградов [6], Ю. Скребнев [7] та ін. наголошують на тісному зв'язку новотворів із контекстом, який заважає їхньому широкому вживанню і, як наслідок, – входу до системи мови. Окремі з письменницьких okazіоналізмів з часом можуть увійти до мови, зробитися загальноживаними словами. Такими є новоутворення Салтикова-Щедріна, Гончарова, Достоевського, і, звичайно, okazіональні утворення російського класика Набокова.

Прошарок лексики, котрий ми тематично класифікували, відноситься до авторських okazіоналізмів В.Набокова. У своєму творі «Лоліта» письменник використовує численні словесні новоутворення, які можна умовно поділити за наступними категоріями: 1) характеристика особи; 2) характеристика явища; 3) фізичні дії; 4) назви; 5) характеристика поведінки.

Найбільшу частину становлять okazіоналізми на позначення характеристики особи, які у творі виконують оцінювально-описову (*jelly-mouth* – *желеподібні губи*; *chinesed eyes* – *окитайчені очі*), номінативну (*nympholept* – *німфолепт*; *ball boys* – *м'ячикові хлопчики*), та характеризаційну (*Lo-less* – *безлолітний*; *motherlessness* – *безматеринство*) функції. Розгляньмо детальніше, як та з якою метою утворюються такі «набоковізми». Таке новоутворення як «нікознову» виникло при сполученні двох слів: нікого та знову. В нашій класифікації це слово належить до 3-ї підгрупи, до характеристики стану особи. Це okazіоналізм на позначення стану людини, що знаходиться за зачиненими дверима, якій знову і знову ніхто не відчиняє. Отже, набоковські okazіоналізми зі значенням характеристики

особи вжиті не лише з метою позначення невідомих та неіснуючих понять, а також і для характеристики незвичайних станів, що притаманні людині, та зазвичай не знаходять відповідника у мові. Це так звані стани-емоції, стани-почуття, які «неможливо описати».

Наступна за чисельністю авторських okazіonalіzmів – група на позначення назв, в якій ми виокремили три підгрупи слів: позначення медичних засобів (*purpills* – *фіал капсули*), топонімів (*Humberland* – *Гумбрія*); *Nympheland* – *Німфемія*) та назв професій (*the artist in recollection* – *художник* – *мнемозіоніст*). Усі слова на позначення назв предметів, явищ, професій та ін. вжито суто з номінативною функцією, а саме для характеристики неіснуючих речей, проте які в контексті набувають яскраво вираженого значення.

В групі характеристики явищ ми виокремили 3 підгрупи: психологічні поняття (*pseudolibidoes* – *лібідонісенітниця*; *libidream* – *мрія лібідо*, *лібідомрія*), наукові терміни (*nympholepsy* – *німфоленсія*; *cryptochronism* – *криптохронізм*,) та звукозображуючі одиниці (*a hitting-the-jackpot clatter* – *переможний гуркіт*, *звук (в гральних автоматах)*; *polished plot* – *порожній звук*). Проаналізуємо походження okazіonalіzmaльної одиниці «*pseudolibido*» (*лібідонісенітниця*), що належить до психологічної класифікації, також утворене шляхом поєднання двох різних слів – лібідо та нісенітниця. В цьому випадку Набоков поєднує два стилістично протилежні слова, адже перше (лібідо) належить до наукових понять, використовується для позначення суто наукових явищ в медицині, філософії та психології. Друге ж, (нісенітниця) належить до розмовного стилю. До того ж, такий контрастний okazіonalізм демонструє читачеві світоглядну позицію самого автора – Набоков постійно критикував та засуджував фрейдизм.

Група з характеристикою фізичних дій поділяється на 2 підгрупи: вираження модальності (*tauvemail* – *заставляти*, *шантажувати*) та характеристика спортивної гри (*formless pat ball approximations* – *безформний переляк (у тенісі)*). Розгляньмо okazіonalізм, що виражає модальність дії «*tauvemail*» (*заставляти*, *обережно шантажувати*). Як і в більшості випадків, цей неологізм утворений шляхом поєднання двох слів: *tauve* та *mail*. Перше слово в перекладі несе ознаку кольору (рожевий), друге ж відноситься до кореспонденції. Аналогічне до цього okazіonalіzma слово – *blackmail* (дослівно – «чорна пошта») – *шантажувати*. В Набокова це «рожева пошта»,

а отже в перекладі значення отримує характеристику обережності, акуратності. Звідси – *шантажувати обережно*.

В групі з характеристикою поведінки ми виявили явище ретроспекції (*sexscapade* – *ескапакості* – *характеристика XVIII ст.*).

Звертаючись до різноманітних способів будови слів, В.Набоков створив цілу систему авторських okazionalizmів, деякі з яких (*nymphet, Lolita*) перейшли до розряду загальноновживаної лексики.

Література:

1. Нефляшева И. А. Оказиональные слова как экспоненты картины современной жизни (по материалам прессы конца 20 века) / И. А. Нефляшева // Язык и национальные образы мира. Материалы междунар. науч. конф. (20-21 марта 2001 г.). – Майкоп : АГУ, 2001. – С. 388-390.
2. Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії XX століття (лексикографічний аспект) : Монографія / Г. М. Вокальчук. – Рівне : Науково-видавничий центр «Перспективи», 2004. – 524 с.
3. Лопатин В. В. Рождение слова: Неологизмы и okazиональные образования / В. В. Лопатин. – М. : Наука, 1973. – 150 с.
4. Лыков А. Г. Современная русская лексикология (русское okazиональное слово) : Учебное пособие для филологических факультетов ун-тов / А. Г. Лыков. – М.: Высшая школа, 1976. – 120 с.
5. Фельдман Н. И. Оказиональные слова и лексикография / Н. И. Фельдман // Вопросы языкознания. – 1987. – №4. – С. 64-73.
6. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
7. Скребнев Ю. М. Основы стилистики английского языка : Учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. / Ю. М. Скребнев. – 2-е изд. – М. : ООО «Издательство Астрель», 2000. – 224 с.